

17. Revoluční vlny 20. – 40. let v Evropě a českých zemích

Svatá aliance

Spolek evropských křesťanských panovníků proklamovaný 26. 9. 1815 v Paříži tzv. Aktem Svaté aliance, podepsaným ruským carem Alexandrem prvním, rakouským císařem Františkem prvním a pruským králem Fridrichem Vilémem třetím - a poté postupně všemi evropskými monarchy s výjimkou anglického krále, panovníků skandinávských zemí, a papeže. Svátá aliance vyjadřovala ideové spojenectví evropských panovníků v období po napoleonských válkách, založené na principech legitimacy, absolutismu, byla namířena proti rev. dem. a národ. osvob. hnutím, vyvolaným v Evropě ohlasem francouzské buržoazní revoluce konce 18. stol. Sama Svátá aliance neměla nikdy praktický význam, název Svátá aliance byl však přenesen na čtyřspolek vytvořený v listopadu 1815 v Paříži na základě dohody velmocí bývalé protinapoleonské koalice - Anglie, Rakouska, Ruska a Pruska. Tento spojenecký svazek, jehož hlavními reprezentanty byli rak. kancléř Metternich a ruský car Alexandr první, měl být zárukou status quo v Evropě po vídeňském kongresu. V letech 1818 - 1822 se uskutečnily 4 kongresy mocností Sváté aliance - 1818 Cáchy, 1820 Opava, 1821 Lublaň a 1822 Verona, jež měly formulovat jejich společné stanovisko k hlavním mezinárodním problémům. Zde se projevíly velmocenské rozpory mezi jednotlivými členy aliance, zejména mezi Anglií a Ruskem. V důsledku těchto rozporů se SA začala od roku 1822 rozkládat, její definitivní konec znamenala revoluce v letech 1848 - 1849.

Revoluce 1848 - 1849 v Evropě - vyvrcholení hnutí v Evropě směřující k občanské společnosti, zlom v dějinách většiny evropských zemí - série revolucí, v popředí byl program národní emancipace, vzájemný vliv a inspirace revolucí, zasaženo území od Paříže po Budapešť, od Berlína po Palermo - kolem 50 revolučních akcí v Evropě

(kromě Ruska a Anglie). Vliv průmyslové revoluce (rozmach průmyslu, doprava i zemědělství) na politiku - odpor k přežitkům feudalismu, vládě velkostatkářské šlechty a absolutního panovníka - omezování občanských svobod, brzda kapitalistického podnikání - požadavek konstituce (ústavy) + sociální požadavky.

- nespokojenost s politickým uspořádáním - většina lidí bez politických práv (nejen v absolutistických monarchiích, ale i v zemích s konstitučním režimem).

- národní požadavky v Německu, Itálii, střední a východní Evropě nebyly splněny

- odpor k vládám cizích dynastií - právo národů na svobodu a samostatnost

- výbuch revoluce urychlen dvěma událostmi světového dosahu - všeobecná obchodní a průmyslová krize v Anglii se šířila do Evropy + neúroda (sucho 1846) a nákaza brambor - vzrůst ceny potravin.

- společné cíle revolucí: odstranit feudalismus a absolutistické vlády, rozvoj industriální společnosti.

Specifické cíle: podle podmínek jednotlivých zemí - např. sjednocení rozdrobené země (Itálie a Německo), osvobození od vlád cizích dynastií. Propukly hlavní dvě vlny revoluce - od ledna 1848 z Neapolska přes Uhry do střední Evropy, od února z Paříže přes jižní a střední německo do Čech. Předehrou revoluční vlně bylo vítězství liberálně demokratických kantonů nad konzervativními v občanské válce ve Švýcarsku roku 1847, nová ústava - vznik státu se spolkovým sněmem a radou v čele s prezidentem.

Revoluce v Itálii - leden 1848, nenávisť k Habsburkům a Bourbonům (vlastnili většinu Itálie) + touha všech revolucionářů po sjednocení poloostrova - tzv. RISORGIMENTO (obrození, vzkříšení) + demokratické a sociální požadavky. Revoluce začala na Sicílii - nepokoje proti Bourbonům, král slíbil liberální ústavu, v roce 1849 se situace uklidnila a král slib ústavy zrušil. V březnu 1848 vypuklo povstání v Miláně, v Benátkách, Padově a Lombardii - ústup rakouského vojska do opevněného území mezi řekami Addou a Adiží, příprava odvety (rakouský maršál Václav Radecký z Radče). Do čela národního hnutí za italské sjednocení a osvobození se postavil sardinský král Karel Albert ze savojského rodu (jediná dynastie domácího původu) a politik, hrabě Camillo Benso Cavour, dali si za cíl sjednotit Itálii pod vedením savojského krále. Revoluční hnutí vyhlásilo Rakousku válku, rozhodující bitvu u Custozy v červenci 1848 vyhráli Rakušané.

Do popředí hnutí se dostali demokraté (proti spojenectví s italskými panovníky) - v létě 1848 vyhlásily republiku v Toskáně, koncem roku 1848 vypuklo lidové povstání v Římě, došlo k převratu, papež Pius devátý byl vyhnán z města, v únoru 1849 vyhlášena římská republika (v čele triumvirát s Giuseppem Mazzinim - úsilí vyhnat Rakušany, představ sjednocené demokratické Itálie, chtěl zrušit monarchii, vyhlásit republiku, uskutečnit svobodu a rovnost vlastními silami, konfiskace půdy církve - dána rolníkům). Zasáhla zde Svatá aliance (Francie a Rakousko) papež se znovu dostal k moci. V Benátkách byla vyhlášena republika Sv. Marka. V březnu 1849 - nová válka sardinského krále proti Rakousku, Karel Albert byl však znovu poražen - definitivně u Novarry, vzdal se sardinského trůnu ve prospěch synovce Viktora Emanuela druhého, který uzavřel mír s Radeckým.

Rakousko - konec republiky v Toskáně, francouzské vojsko vyslané Napoleonem proti římské republice

(kapitulovala), stejně tak jako republika Sv. Marka v Benátkách (srpen 1849) - obnova předrevolučních poměrů, sjednocení země nedořešeno, přes neúspěch revoluce měla velký význam - šíření ideálů občanských svobod a demokracie mezi širší vrstvy, poprvé požadavek sjednocení Itálie zdola. Neodstranili absolutismus, v podstatě se nic nezměnilo.

Revoluce ve Francii - po revoluci 1830 rozvoj průmyslu (těžba rud, strojírenství), počet dělníků stoupl na trojnásobek. Politickou moc měli bankéři, majitelé uhelných a rudných dolů, velkostatkáři. Proti nim stála opozice - střední a drobní podnikatelé, chudší vrstvy obyvatel (umírnění republikáni a revoluční demokraté a socialisté). Cílem opozice bylo odstranit červencovou monarchii Ludvíka Filipa Orleánského, rozšířit politická práva a svobody (zvl. volební právo), spravedlivé rozdělení půdy (rolníci), pevné mzdy a právo na práci (dělníci). Vypukli nepokoje ve městech i na venkově, demonstrace hladových dělníků, požadavek volební reformy. Začali se pořádat protivládní agitace - tzv. bankety (veřejné shromáždění pod záminkou veřejných oslav, revolucionáři zde přednášeli své požadavky a dali dělníkům najíst - získávali si podporu).

Král se o tom dozvěděl, a proto nechal takový jeden banket svolaný na 22. 2. 1848 zakázat. To neměl dělat, jelikož dělníci nedostali najíst a proto vypukla revoluce. Dělníci, řemeslníci a studenti vytvořili 24. 2. v Paříži 2000 barikád, došlo k ozbrojeným střetům s národními gardami, část gard však přešla na stranu povstalců. Filip utekl do Londýna - konec monarchie, revoluce zvítězila, 25. 2. byla vyhlášena republika (tzv. druhá republika 1848 - 1852) Byla vytvořena prozatímní revoluční vláda (z liberálů, demokratů a socialistů), přijat program radikální demokratizace (demokratické svobody včetně všeobecného volebního práva, odstraněna cenzura i zákaz shromažďování, vyhlášena rovnost všech občanů, ustanovena zvl. komise (tzv. lucemburská) - vládu zde zastupoval novinář Louis Blanc, měla

na starosti jednání o dělnických požadavcích - zkrácení pracovní doby na 10 hod. denně. Byly zřízeny národní dílny (pracovní příležitosti pro nezaměstnané). Proběhly volby do Národního Shromáždění - vyhráli přívrženci monarchie - odmítli radikální řešení sociálních otázek, zrušili národní dílny a právo na práci (nezaměstnanost), docházelo k zatýkání revolucionářů.

Socialisté

se pokusili v květnu o nový převrat (August Blanqui) - neúspěšný, povstání bylo potlačeno. Červnové povstání pařížského dělnictva, řemeslníků a tovaryšů (23. 6. - 26. 6. 1848) - nesouhlas se zrušením národních dílen, krvavé boje na barikádách s 30 000 armádou + Národními gardami, vyhlášeno stanné právo, povstání potlačeno, 800 mrtvých, 11 000 popraveno. Nová ústava - replikace červencové ústavy z roku 1830, v čele republiky prezident, bylo zrušeno všeobecné hlasovací právo, omezena svoboda tisku a shromažďování, policejní dohled. 1852 došlo k převratu za pomoci důstojníků - Napoleon se prohlásil císařem jako Napoleon třetí - tzv. druhé císařství v letech 1852 -1870, schváleno plebiscitem), vyslovilo se pro něj 97% voličů. Potlačování demokratických svobod, teror proti politickým odpůrcům, od 60. let liberálnější postup Napoleona, postupně přesun moci do rukou parlamentu.

Revoluce v Německu - březen 1848 - boj za občanská práva a zejména za národní jednotu, země v rámci Německého spolku rozdrobena (přes 30 států) + něco vlastnilo Dánsko, Rakousko. Projevuje se tu vliv vítězné únorové revoluce ve Francii, lidová shromáždění v jižních a západních oblastech země (V Bádensku a Bavorsku) - vynutili si slib ústavních reforem a svobody tisku, v Sasku abdikovala konzervativní vláda.

Prusko - počátek revoluce v březnu v Porýní, 19. 3. povstání v Berlíně (hlavní město) - barikády (dělníci, řemeslníci a studenti) se střetli s pruským vojskem. Nacionalistům se podařilo zajmout krále, který odvolal vojsko a slíbil novou ústavu a demokratické reformy. Vytvořena nová vláda (umírnění liberálové). Koncem března v německém Heidelbergu vyhlásila skupina liberálů volby do celoněmeckého parlamentu na základě všeobecných voleb, které měl připravit tzv. Prozatimní parlament (Vorparlament) ve Frankfurtu nad Mohanem. 18. 5. 1848 zahájil svoji činnost z voleb vzešlý všenněmecký parlament ve Frankfurtu (830 delegátů). Začalo jednání v kostele sv. Pavla (trvalo nakonec rok) o celoněmecké národní vládě, o sjednocení. Delegáti (právníci, podnikatelé, vědci a duchovní) chtěli zajistit klid pro svobodný obchod a podnikání, vystoupili proti vládě aristokracie, vyjádřili se pro národní politiku. To ovšem pro lidové vrstvy bylo vcelku dost nezajímavé, rolníci požadovali vlastní půdu bez feudálního omezení, řemeslníci ochranu cly pro svůj obchod, dělníci vyšší mzdy a odstranit nezaměstnanost. Objevily se dva takové hl. návrhy sjednocení Německa - a. velkoněmecké řešení -tzn. území

v rozsahu bývalé svaté říše římské (Rakousko, Německo, Polsko) nebo tzv. maloněmecké řešení (jen vlastní německá území bez Rakouska) v čele s Pruskem. Byla vytvořena dočasná ústřední vláda, ustanovena jako výsledek jednání sněmu, neměla vlastní armádu, policii ani úřednictvo - odkázána jen na dobrou vůli jednotlivých států -neschopna uskutečnit sjednocení Německa. Byla vyhlášena nová německá ústava v březnu 1849 - kompromis mezi liberály a demokraty - občanské svobody,náboženská tolerance, zrušení feudální závislosti, vyhlášení všeobecného hlasovacího práva pro muže, zodpovědnost vlády parlamentu, zvítězila maloněmecká koncepce, předpoklad zachování monarchie v čele s císařem (se značnou pravomocí -řízení zahraniční politiky a armády) - ústřední moc byla proto nabídnuta pruskému králi Fridrichu Vilémovi čtvrtému jako dědičnému německému císaři - ten však odmítl ústavu (Prusko bylo militaristický stát, junkerům se nelíbilo zrušení feud. závislosti),

ostatně ani většina německých panovníků nesouhlasila s ústavou - neúspěch frankfurtského jednání.

Nová povstání republikánů na jaře 1849 v Porýní, Dresden, Bádensku - z počátku mělo úspěch, poté zasáhlo pruské vojsko a revoluci potlačilo, Fridrich nechal i vojensky rozehnat v červnu parlament - přesto nedošlo k návratu k předrevolučním poměrům, vydána oktrojovaná ústava z vůle panovníka, zachováno osvobození rolnictva, někde i svoboda tisku a shromažďování, císař chtěl zachovat naději na maloněmeckou koncepci sjednocení.

Revoluce v Rakouské monarchii - mnohonárodnostní stát (17 mil. Slovanů, 8 mil. Němců, 5 mil. Maďarů a 5 mil. Italů a Rumunů), převaha Slovanů, ale nadvláda Němců a Maďarů v čele s habsburskou dynastií. Cílem národního hnutí bylo odstranění habsburského absolutistického režimu a nastolení politické rovnoprávnosti podmaněných národů. Zostření cenzury, policejní tažení proti univerzitám (obava vlády z růstu vzdělanosti - slova policejního ministra " Národ je od okamžiku, kdy se začne vzdělávat, v prvním stadiu revoluce"), neúroda a krutá zima 1847-1848 - radikalizace. V březnu 1848 - první nepokoje v Čechách po zprávách o revoluci ve Francii, na 11. 3. 1848 svolal Repeal (ripíl), což byl ilegální spolek českých a německých radikálních demokratů v Praze, schůzi pražských občanů do Svatováclavských lázní (blízko dnešního Karlova náměstí) - sepsána petice císaři - požadavky jazykové (zrovnoprávnění češtiny s němčinou ve školách a na úřadech), požadavky státoprávní (uznání a upevnění jednoty zemí koruny české, vytvoření samosprávného celku z Čech, Moravy a Slezska). Definitivní znění petice byl pověřen tzv. Svatováclavský výbor (v dubnu rozšířen na 100 členů a přejmenován na Národní výbor - orgán českého hnutí, zastupující české veřejné mínění - ze zástupců šlechty a měšťanstva). Císař Ferdinand pátý Dobrotivý odpověděl kabinetním listem 8. 4. 1848 - hodně toho nasliboval - souhlas se zrovnoprávněním češtiny, s rozšířením českého zemského sněmu o zástupce měst, se spojením českých zemí vytvoření zvl. ministerstva se sídlem v Praze, s tím nesouhlasili čeští Němci (stoupenci velkoněmectví). V březnu vznikli české ozbrojené sbory - dobrovolná národní garda, sbor Svornost.

V Praze se konal Slovanský sjezd 2. - 12. 6. 1848 na Střeleckém ostrově (317 delegátů) - představitelé slovanských národů rakouského císařství i hosté z jiných slovanských zemí (Poláci, Srbové, Rusové). Předsedou sjezdu byl Franta Palacký, Šafařík zde pronesl svůj projev (oprávněnost boje za národní svobodu). Cílem sjezdu bylo vytvořit spolek slovanských národů rakouské monarchie, přeměna Rakouska ve spolkový stát rovnoprávných národů - program austroslavismu - zachování habsburské monarchie, ale jako národnostně spravedlivého federativního státu v čele s císařem i ústavní vládou, - obava z germanizace Čechů v Německu a maďarizace Slováků, z rozbití Rakouska plynulo další nebezpečí od rozpínavého Pruska a Ruska. Rakousko bylo garantem pro národy ve střední Evropě mezi Ruskem a Pruskem, civilizační přehrada proti ruskému samoděržaví. Druhou myšlenkou byl Panslavismus (protipól pangermanismu - touha Slovanů žít v jednom státě v míru a přátelství se všemi národy jako svobodní lidé). Názorové rozdíly - část pro zachování monarchie, část za co největší samostatnost. Jednání bylo předčasně ukončeno červnovým povstáním v Praze, schválen jen Manifest sjezdu slovanského k národu evropským - protest proti národnostnímu útlaku Slovanů, proklamace přirozeného práva na svobodu pro všechny národy na světě.

12. 6. 1848 - proběhla manifestační mše bratření na koňském trhu - Rakousku se to nelíbilo a proto byla mše napadnuta vojskem (v čele se zemským velitelem v Čechách gen.

Windischgrätzem) - počátek pražských bouří, Praha povstala, ale pouze studenti a radikální demokraté, byly vytvořeny národní gardy, 6 dní bojovaly proti vojenské přesile, ohlas na venkově, pomoc pražským povstalcům z vých. a sv. Čech. Následovalo dělostřelecké

bombardování Prahy, Praha byla dokonce zapálena, revoluce nakonec brutálně potlačena, 17. 6. Praha kapitulovala - stav obležení, zatýkání účastníků revoluce. Zrušen Národní výbor, rozpuštěn ozbrojený sbor Svornost, pronásledování revolucionářů.

V listopadu (přesně 22.) se sešel v Kroměříži ústavodárný sněm, který měl vypracovat rakouskou ústavu (Ferdinand slíbil národům autonomii a novou demokratickou ústavu). ale teď se již císař cítil silný, aby dokázal další revoluci porazit. Příprava demokratického ustanovení - rovnost občanů před zákonem, zrušení šlechtických privilegií, všeobecná branná povinnost. Ferdinand již o žádnou ústavu nestál, ale nemohl císařské slovo vzít zpět. Proto se vzdal trůnu a nahradil ho 2. 12. 1848 František Josef první (1848 - 1916) - ten nikomu nic nesliboval, v březnu (7. 3.) 49 nechal vojensky rozpustit říšský sněm v Kroměříži a sám vydal novou ústavu (oktrojovanou) - princip centralismu, sněmům ponechána jen malá působnost, země koruny české byly přímo podřízeny císařské koruně rakouské, naopak velkou moc měl císař (jak jinak), který měl zákonodárnou moc společně s 2komorovým parlamentem, výkonnou moc měl pouze císař. Byl stanoven vysoký volební cenzus. Ústava však nikdy nevstoupila v platnost v celém rozsahu, byla zrušena 1851 tzv. silvestrovskými patenty.

Konec českého radikalismu - odhaleny přípravy májového spiknutí 1849, připravovaného ruským revolučním demokratem Bakuninem, nad Prahou stav obležení (až do roku 1853), radikálové byli pozatýkáni, zavedena cenzura.

Revoluce ve Vídni - 13. 3. 1848, studenti, řemeslníci a měšťané - požadavek odstranění absolutismu a Metternicha,

císař se revoluce zalekl, necítil se tak silný a proto nechal Metternicha odvolat a slíbil novou ústavu. Toho využili Maďaři, kteří přijeli do Vídně a vynutili si na císaři zřízení samostatného uherského sněmu - autonomie, ještě toho měsíce tam byla zrušena roboty. 8. 5. 1848 vstoupil v platnost nový volební řád do říšského sněmu (2 komory - horní, kde byli velkostatkáři a císařem jmenováni členové, a dolní - volební právo vázáno na vysoký volební cenzus, zvýhodněny majetné vrstvy, císař měl právo veta k usnesení obou komor).

Nespokojenost s omezeními - květnové vídeňské povstání - útěk vlády a císaře do Innsbrucku, revoluce se rozšířila po celém císařství, po vytvoření nové vlády v červnu (ministr spravedlnosti Alexandr Bach) začalo v červenci ve Vídni zasedání ústavodárného říšského sněmu o podobě nové ústavy, o zrušení roboty. Císařským patentem 7. 9. 1848 bylo zrušeno poddanství (roboty i feudální dávky).

V říjnu 1848 vypukla nová demokratická revoluce ve Vídni - pokus vídeňského lidu zastavit vojsko proti maďarské revoluci, poslanci se rozutekli, říšský sněm byl přeložen do Kroměříže, po třech týdnech vídeňští revolucionáři poraženi dělostřeleckými jednotkami generála Windischgätze, kapitulace Vídně - konec revoluce v západní části monarchie.

Revoluce v Uhrách - v březnu, úsilí o samostatnost Uherska, dlouhodobý odpor uherských stavů proti habsburskému centralismu + maďarské národní hnutí za maďarštinu jako úřední jazyk. Byl zřízen Výbor na obranu vlasti a vlastní vojsko, v čele byl Lajos Kossuth - požadavek nezávislosti na Vídni, revoluční mládež vedená básníkem Sandorem Petöfím. Maďaři si vynutili vlastní sněm - uherský stavovský sněm - zrušil feudální výsady, polovičaté zrušení poddanství 18. 3. 1848, vyhlášeny občanské svobody a omezené hlasovací právo. Národní otázka řešena nebyla, docházelo k útisku nemaďarských národů - ozbrojené boje se Srby ve Vojvodině, se Slováky (v čele Štúr). Proti maďarské revoluci vysláno intervenční vojsko v čele s Josefem Jelačičem (přes odpor vídeňského lidu) - obsazena většina Uher, uherský

stavovský sněm odpověděl v dubnu 1849, kdy prohlásil Habsburky za sesazené z trůnu, ustanoven samostatný uherský stát, v čele první nezávislé uherské vlády byl Lajos Batthyány. V důsledku utlačovatelské národnostní politiky bojovaly nemaďarské národy na straně Habsburků, maďarští povstalci byli poraženi 13. 8. 1849 u Villágose za pomoci ruského cara (Mikuláš). Nad Uhrami vyhlášen vyjímecný stav - zatýkání, popravy.

Revoluce na Slovensku - národní hnutí vedeno Ludovítem Štúrem, zpočátku snaha o společný postup s Maďary, předložili Maďarům podobné požadavky, jako jsme předložili my Rakousku tzv. Žiadosti slovenského národa - zrovnoprávnění slovenštiny, požadavek vlastního sněmu, všeobecné hlasovací právo - ale Maďaři vyhlásily na Slovensku stanné právo. Vypukly lidové bouře na jaře 1848 - požadavky národní svobody. Na lidovém shromáždění v Myjavě 19. 9. 1848 byla vyhlášena nezávislost Slovenska, dobrovolné sbory (6 000) byly však poraženy císařskými a uherskými vojsky. V zimě 1848 podnikli Slováci výpravy proti Uhrám, po porážce maďarské revoluce však požadavky Slováku Vídní nesplněny (povolení slovenštiny na nižších školách).

Výsledky revolucí - v Rakousku - definitivní konec feudální éry, zrušení roboty a poddanství, zrušeny cechy, nástup kapitalismu u nás - volná cesta k rozvoji průmyslu a svobodného obchodu. Místo federalizace se však uskutečnila centralizace říše, byla pronásledována nejen liberální opozice, ale i všechny svobodomyšlné a národnostní snahy.

V Evropě - ač revoluce poraženy nebo nedokončeny - v celé Evropě (kromě Ruska) odstraněna feudální privilegia, roboty a poddanství - osvobození rolníci, mezník mezi feudalismem a kapitalismem, otevřena cesta k volnému obchodu a podnikání, k hospodářskému rozvoji, návrat k předrevolučním poměrům již nebyl možný. Revoluce byla zdrojem zkušenosti a poučení pro další období bojů za realizaci cílů (Německo, Itálie, Uhry). Národní hnutí - poprvé formulace požadavků nejen jazykových, ale i politických (v mnohonárodnostní monarchii). Růst industrializace, vítězství kapitalismu, reforma soudnictví a správního systému.

Habsburská monarchie v letech 1790-1848.

Revoluce 1848-1849 v Evropě

1) Habsburská monarchie v letech 1790-1848

Leopold II. (1790-1792)

- mladší bratr Josefa II. (ten neměl děti). Přesvědčením byl Leopold II. osvícenec, přesto v zájmu konsolidace monarchie odvolal či pozastavil některé reformy svého bratra. V roce 1791 se nechal v Praze korunovat českým králem.
- srpen 1791 - **Pilnická deklarace** - prohlášení, vydané spolu s pruským králem (Fridrich Vilém II.) na drážďanském zámku Pillnitz. V ní požadovali obnovení předrevolučních poměrů ve Francii. Leopold II. měl strach o svoji sestru, Marii Antoinettu.

František II. (I.) (1792-1835)

Leopold II. zemřel v březnu 1792 a v dubnu 1792 **vyhlásila revoluční Francie válku Rakousku**. Rakousko pak za Františka II. bojovalo proti Francii v revolučních a napoleonských válkách až do roku 1815.

1804 - František II. se prohlásil (v srpnu) císařem rakouským jako František I. Byla to odpověď na záměr Napoleona korunovat se francouzským císařem (Napoleon se stal císařem v prosinci 1804, František ho tedy předběhl). V letech 1804-1806 byl tedy František zároveň císařem římským (jako František II.) i rakouským (jako František I.).

1806 - konec Svaté říše římské národa německého. Na nátlak Napoleona se František II. vzdal římské koruny a prohlásil SŘŘNN za rozpuštěnou. Nadále byl tedy již jen císařem rakouským a psal se dál jako František I.

Říše (= „První říše“) existovala v letech 962-1806. Za její počátek se považuje korunovace Oty I. císařem v roce 962. Termín „Svatá říše římská“ se používal až od 12. století a dovětek „národa německého“ až od 15. století.

Vídeňský kongres 1814-1815 - hlavní slovo na něm měl **rakouský kancléř, kníže Klemens Wenzel Nepomuk Lothar Metternich** (žil v letech 1773-1859). Metternich vedl rakouskou vnitřní i zahraniční politiku (zahraniční v letech 1809-1848).

Rakousko bylo v letech 1815-1848 vedoucí evropskou velmocí. Vzdalo se sice Rakouského Nizozemí (pozdější Belgie), ale připojilo území v Itálii (Benátsko, Lombardie, Dalmácie, Istrije). Dále během revolučních válek zabralo kus Polska (1795 - 3. dělení, 1. dělení bylo už v roce 1772, 2. - bez rakouské účasti - v roce 1793). Místo bývalé SŘŘNN byl vytvořen **Německý spolek** (34 států + 4 svobodná města - počet sporný, různé údaje), kterému předsedalo Rakousko (Prusko bylo totiž po napoleonských válkách dočasně velmi oslabeno). Rakousko se také podílelo na založení Svaté aliance (viz Napoleon).

Vnitřní politika v Rakousku

František I. byl konzervativní reakcionář, brzdil jakékoliv reformy. V letech 1815-1848 fungoval v Rakousku tzv. **Metternichův absolutismus**. Zpočátku (do roku 1835) by asi bylo přesnější označení františkovsko-metternichovský, Metternich jen prováděl císařovu

politiku. Metternichův absolutismus se vyznačoval snahou čelit jakýmkoliv reformám či revolučním tendencím. Policejní stát (tajná policie, cenzura). Politické i národnostní problémy byly drženy „pod pokličkou“, ve skutečnosti však narůstaly a vybuchly v roce 1848.

Ferdinand I. Dobrotivý (1835-1848)

Po smrti Františka I. nastoupil na trůn jeho syn Ferdinand I., který byl slabomyslný. Nebyl schopen samostatné vlády a vládnul za něj Metternich. Češi ho však měli rádi, protože Ferdinand I. byl posledním rakouským panovníkem, který se nechal korunovat českým králem (v roce 1836). Abdikoval v prosinci 1848 ve prospěch svého synovce Františka Josefa I. Dožil pak svůj život na Pražském hradě. Zemřel až v roce 1875 (narozen 1793).

2) Revoluce 1848-1849 v Evropě

A) Francie

a) Vývoj ve Francii v letech 1815-1848

Celková chronologie:

- 1814 (1815)-1848 království** (restaurace).
 - 1814(1815)-1830 Bourboni
 - 1830-1848 - dynastie Orléans (Ludvík Filip).
- 1848-1852 2. republika**
prezident Ludvík Napoleon Bonaparte
- 1852-1870 2. císařství**
císař Napoleon III.

Další vývoj ve Francii: 3. republika 1870-1944, 4. republika 1944-1958, 5. republika od roku 1958 dodnes. V roce 1958 prosadil de Gaulle novou ústavu, která výrazně zvýšila pravomoci prezidenta, proto další republika.

Bourboni

Ludvík XVIII. (1814-1824). Bratr popraveného krále Ludvíka XVI. Vládnul ústavně, za jeho vlády byla Francie konstituční monarchií.

Karel X. (1824-1830). Bratr Ludvíků XVI. a XVIII. Ultraroyalista, snaží se vládnout absolutisticky →

červencová revoluce - červenec 1830

Karel X. (a tím pádem i dynastie Bourbonů) byl svržen. Jednalo se vlastně o povstání v Paříži, v jehož čele stáli hlavně dělníci, studenti a drobní měšťané, stavěly se barikády. Monarchie ale nakonec odstraněna nebyla, na trůn nastoupil Ludvík Filip.

Revoluce 1830 měla ohlas i jinde v Evropě. V roce 1830 (říjen) vyhlásila **nezávislost Belgie**. V Belgii vypukla v roce 1830 revoluce, kdy se jih (Belgie) odtrhnul od Spojeného nizozemského království, vytvořeného na Vídeňském kongresu. Belgičtí povstalci měli podporu Francie. V roce 1830 (listopad) také vypuklo **povstání v Polsku** proti ruské nadvládě. Povstalci dočasně osvobodili Polsko, neměli však podporu žádné evropské velmoci a v roce 1831 bylo potlačeno rusko-polským vojskem. Polsko zůstalo až do roku 1918 rozděleno. Revoluce 1830 ve Francii měla ohlas i v Německu - v roce 1832 demonstrovalo

na **hambašské slavnosti** 30000 lidí za svobodu a jednotu Německa. Demonstranti byli demokraté, nelíbil se jim mj. Německý spolek (pod nadvládou Rakouska) a systém Svaté aliance.

Ludvík Filip (Orléanský, 1830-1848)

„Občanský král“ z **dynastie Orléans** (boční větev Bourbonů). Za jeho vlády byla Francie opět konstituční monarchií. Opíral se o bohaté vrstvy - jen bohatí měli volební právo (volební cenzus). Právo volit měli jen voliči, kteří mohli vykázat majetek v hodnotě minimálně 2000 franků. Volit tehdy mohlo ve Francii 200000 občanů. Vládla hlavně velkoburžoazie → nespokojenost chudých vrstev (dělníci, drobní podnikatelé) →

b) Revoluce 1848 ve Francii

únor 1848 - povstání v Paříži. Vypukla tím revoluce 1848-1849 nejen ve Francii, nýbrž i v celé Evropě. Ludvík Filip abdikoval a uprchnul do zahraničí (zemřel v Británii v roce 1850). Francie vyhlášena republikou → **2. republika 1848-1852**. Byla vytvořena prozatímní vláda, zavedeno všeobecné hlasovací právo. Vláda nejdříve ustoupila dělníkům a zavedla **národní dílny**. Vytvořila se tím nová pracovní místa, ale národní dílny byly ekonomicky nevýhodné, proto je vláda brzy zase zrušila →

červen 1848 - červenové povstání. Dělníci povstali proti vládě. Toto povstání bývá označováno jako první socialistické povstání v Evropě. Dělníci si chtěli vynutit obnovení národních dílen, čímž vlastně požadovali, aby jim vláda zajistila právo na práci. Povstání bylo krvavě potlačeno (několik tisíc mrtvých na barikádách).

Ludvík Napoleon Bonaparte (Napoleon III.)

V jeho kariéře hrál významnou roli měsíc prosinec:

prosinec 1848 - prezidentské volby. Prezidentem republiky byl zvolen Ludvík Napoleon Bonaparte (prezidentem byl 1848-1852), synovec císaře Napoleona I. Ve volbách dostal 75% hlasů! Ludvík Napoleon se už za Ludvíka Filipa 2x (1836 a 1840) neúspěšně pokusil o převrat a strávil 6 let ve vězení. Ludvík Napoleon (žil 1808-1873) byl synem Ludvíka Bonaparta, holandského krále, který byl bratrem Napoleona I.

prosinec (2.12.!) 1851 - Ludvík Napoleon provedl státní převrat, nastolil

diktaturu. Rozpustil Národní shromáždění a plebiscitem (konaným rovněž v prosinci 1851) si nechal na 10 let udělit diktátorské pravomoci. Hlavním důvodem převratu byla skutečnost, že Ludvík Napoleon byl zvolen prezidentem pouze na 4 roky a podle ústavy již nesměl být znovu zvolen.

prosinec 1852 (2.12.!) - 2.12. se nechal korunovat císařem i Napoleon I.!) - Ludvík Napoleon se prohlásil císařem. Jako císař Napoleon III. pak vládnul v letech 1852-

1870 (2. císařství). Opět použil plebiscit - v něm se pro znovunastolení císařství vyslovilo 97% obyvatelstva!

bonapartismus = styl Napoleonovy vlády. Napoleon III. se opíral hlavně o armádu, majetné vrstvy a katolickou církev, využil napoleonskou tradici. Autoritativní politiku Napoleon III. současně obratně skloubil s populismem, kterým si dokázal naklonit i lidové vrstvy. Vedl agresivní zahraniční politiku. Za jeho vlády získala například Francie Indočínu.

B) Itálie

Snem většiny Italů bylo **risorgimento** („vzkříšení“ myšleno vzkříšení národa) - sjednocení Itálie. Hlavní překážkou sjednocení byli rakouští Habsburkové - Rakousko ovládalo přímo sever Itálie (Lombardie, Benátsko). V řadě dalších států vládli navíc francouzští Bourboni (například v Království obojí Sicílie). Proti sjednocení Itálie se postavil i papež, který se nehodlal vzdát svého papežského státu. Jediná italská národní dynastie vládla v Sardinském království (Sardinie + Piemont, území na sever od Janova + Savojsko) - savojská dynastie (král Karel Albert).

O sjednocení Itálie se pokusily dvě skupiny:

1) **revolucionáři (republikáni)**. V jejich čele stál **Giuseppe Mazzini**. Cílem bylo vyhnat Rakušany, sjednotit Itálii, zrušit monarchii a nastolit republiku. Založil revoluční spolek Mladá Itálie (Giovine Italia - založil ho už v roce 1831!). Na straně Mazziniho stál i **Giuseppe Garibaldi**. Mazzini vyhnal papeže z Říma a v roce 1849 dokonce vyhlásil v Římě republiku, ale byl nakonec poražen francouzským vojskem. Francie totiž intervenovala a dosadila zpět na trůn papeže. Francouzská vojska pak zůstala v papežském státě až do roku 1870. Tehdy vypukla válka s Pruskem a Francie vojska z papežského státu stáhla, načež byl papežský stát připojen k už sjednocené Itálii. Více - viz sjednocení Itálie.

2) **Sardinské království**. O sjednocení se pokusil i sardinský král **Karel Albert**. Jeho cílem bylo sjednotit Itálie pod vládou svojí, tedy savojské dynastie. Itálie měla být konstituční monarchií. Bylo ale třeba z Itálie vyhnat Rakušany. Karel Albert proto vyhlásil válku Rakousku. **Italové byli ale poraženi** v bitvách u Custozy (1848) a Novary (1849) **rakouským maršálem Radeckým** (hrabě Jan Josef Václav Radecký z Radče, žil 1766-1858). Král Karel Albert po porážkách abdikoval ve prospěch svého syna Viktora Emanuela II.

Revoluce v Itálii byla poražena, protože: 1) obě skupiny (Sardinie, republikáni) spolu nespolečně pracovaly a 2) Italové si nezajistili pomoc zvenčí a naopak sami čelili cizím velmocem (Rakousko, Francie). Vezmou si z toho ale poučení pro příště.

C) Německo

Němečtí revolucionáři chtěli především sjednocení Německa.

březen 1848 - vypuklo povstání v Berlíně, následovaly nepokoje v dalších částech Německa.

Pruský král (Fridrich Vilém III.) nejdříve ustoupil →

květen 1848 - začal zasedat **sněm ve Frankfurtu nad Mohanem** (v kostele svatého Pavla).

Jeho cílem bylo vypracovat ústavu pro sjednocené Německo. Na sněmu se střetly koncepce Velkého a Malého Německa. Nakonec zvítězila koncepce Malého Německa, to jest bez Rakouska (Rakousko bylo jako předsedající země Německého spolku vnímáno spíše jako nepřítel). Sněm nakonec vypracoval ústavu, podle které měl ve sjednoceném Německu vládnout pruský král. Ten však odmítl převzít korunu z rukou

revolucionářů. **Německo tedy sjednoceno nebylo**. Revoluce neuspěla, naopak - revoluční nepokoje byly nakonec potlačeny pruskými vojsky. Německý spolek trvá dál a nadále v něm má vůdčí postavení Rakousko.

Na sněm byl pozván i český politik František Palacký, který však účast odmítl slovy: „Nejsem Němec, jsem Čech rodu slovanského“.

3) Revoluce 1848-1849 v habsburské monarchii

A) Rakousko

březen 1848 (13.3.) - **revoluce (první povstání) ve Vídni**. Lid odmítá absolutismus („Pryč s Metternichem!“) a požaduje ústavu. Metternich odstoupil a uprchnul do Velké Británie, vláda slíbila vydat ústavu. Novým kancléřem se stal hrabě František Antonín Kolovrat (český šlechtic), vůdčí osobností nové vlády však byl ministr vnitra Pillersdorf → duben 1848 - oktrojována **Pillersdorfova ústava**. Měla platit pouze pro Předlitavsko, nevešla však de facto ani v platnost. Nebylo v ní totiž zakotveno všeobecné volební právo (byl v ní vysoký volební cenzus), což vzbudilo nový odpor lidu →

květen 1848 - **druhé povstání ve Vídni**, císařský dvůr musel na čas uprchnout do Innsbrucku.
červenec 1848 - **do Vídně byl svolán říšský sněm**. Zástupci z Uher se ho odmítli účastnit. Na sněmu získali převahu liberálové. Sněm měl především vypracovat novou ústavu.

V září **1848** tento **sněm zrušil robotu a poddanství** (za mírnou náhradu). Konec stavovské společnosti!

říjen 1848 - **třetí povstání ve Vídni**. Povstalci sympatizovali s uherskou revolucí (ministr války Latour, odpovědný za postup proti Maďarům, byl davem oběšen na lucerně!).

Toto **povstání** bylo **krvavě potlačeno generálem** (a knížetem)

Alfredem **Windischgrätzem** (rovněž Vídeň byla, podobně jako předtím Praha, dělostřelecky ostřelována, na potlačování revoluce se podílel i generál Jelačić). Ve Vídni byl vyhlášen výjimečný stav. Radikálové byli poraženi a převahu začíná získávat reakce. Kvůli neklidu ve Vídni odjíždí císař (Ferdinand I.) se svým dvorem do Olomouce, říšský sněm je přeložen do Kroměříže → **listopad 1848 - březen 1849 - Kroměřížský sněm**. Sněm dále jedná o nové ústavě.

prosinec (2.12.) 1848 - slabomyslný císař Ferdinand I. „odstoupil“, na jeho místo nastupuje jeho osmnáctiletý synovec **František Josef I.** (vládl **1848-1916**). Ke jmenování nového císaře došlo v Olomouci (tento „převrat“, abdikaci a nástup nového císaře, řídil nový kancléř Felix Schwarzenberg). Nový císař nebyl zatížen slibů svého předchůdce.

březen 1849 - Kroměřížský sněm oznámil, že nová ústava je hotova. **Vláda** však budovu sněmu obsadila vojskem a **sněm rozpustila**. Zároveň byla oktrojována nová, **Stadionova ústava**. I zde bylo volební právo vázáno vysokým volebním cenzem a stejně jako Pillersdorfova, ani tato ústava nevešla de facto v platnost.

1851 (31.12.) - **Silvestrovské patenty**. Těmito patenty František Josef I. zrušil oktrojovanou Stadionovu ústavu i formálně. **Definitivní obnovení absolutismu** (Bachův absolutismus - viz později). **Revoluce ve všech částech habsburské monarchie (Rakousko, Čechy, Uhry, Itálie) byla poražena**. Z revoluce 1848-1849 zůstala trvale zachována pouze rovnost před zákonem a zrušení roboty.

B) České země

březen 1848 (11.3.) - veřejná schůze ve Svatováclavských lázních. První veřejná politická schůze v českých dějinách. Schůzi svolal tajný politický spolek Repeal. Reagovala na události z února 1848 v Paříži, konala se dva dny před propuknutím revoluce ve Vídni! Na schůzi byl zvolen Svatováclavský výbor, který pak vypracoval dvě **petice císaři** (výbor je vypracoval, podepisovali je Pražané). V peticích byly požadavky národní (zrovnoprávnění češtiny s němčinou, víc práv a větší samostatnost pro české země) i liberální (zrušení poddanství, zavedení městské a obecní samosprávy).

duben 1848 - císař slíbil splnění většiny českých požadavků, které však po červnu 1848 (povstání v Praze - viz dále) nebyly splněny. Mimo jiné císař například slíbil zřízení zemské vlády v Čechách, volby do zemského sněmu a rovnoprávnost češtiny s němčinou na úřadech.

duben 1848 - v Praze vzniká **Národní výbor**. Národní výbor vzniknul 10. dubna 1848. Původní Svatováclavský výbor, který měl 24 členů, byl toho dne rozšířen na 100 členů, čímž vzniknul Národní výbor. Národní výbor měl připravit volby do českého zemského sněmu.

Reprezentoval české veřejné mínění a zpočátku byli jeho členy Češi i Němci. Dva hlavní proudy v národním výboru:

1) liberálové (umírnění) - František Palacký, František Ladislav Rieger, Karel Havlíček Borovský (od dubna 1848 vydával Národní noviny).

2) radikálové - Karel Sladkovský, Karel Sabina.

Spory Čechů s Němci:

Od května 1848 zasedal ve Frankfurtu nad Mohanem celoněmecký sněm. Byli na něj pozváni i zástupci z Rakouska a Čech. Palacký odmítl účast Čechů ve Frankfurtu slovy: „Nejsem Němec, jsem Čech rodu slovanského“. Palacký v této době razí **austroslavismus** - budoucnost Čechů (a dalších Slovanů) je podle něj v Rakousku, ale v Rakousku federalizovaném! Čeští Němci ale toužili po sjednoceném Německu a vyslali své zástupce do Frankfurtu. Proto jejich zástupci vystoupili z Národního výboru, načež si Němci založili svůj vlastní konstituční spolek.

červen 1848 - v Praze se sešel **Slovanský sjezd** (začal 2.6.). Účastnili se ho téměř výhradně Slované z habsburské monarchie. Jeho delegáti razili austroslavismus. Sněm byl chápán jako slovanská protiváha frankfurtského sněmu. Sněm byl předčasně ukončen Svatodušními bouřemi.

červen 1848 - pražské červnové povstání (Svatodušní bouře). Generál (a kníže)

Alfred **Windischgrätz** (zemský velící generál v Čechách), rozmístil v Praze vojsko. 12. června 1848 se na Václavském náměstí sloužila sbratřovací mše (bylo Svatodušní pondělí).

Následoval průvod Prahou. Došlo ke srážkám mezi Pražany a Windischgrätzovými vojáky. V Praze vyrostly barikády. O většinu z nich se ale nebojovalo, protože Windischgrätz rozmístil baterie na Petříně a Letné a dělostřelecky ostřeloval Prahu. 17. června Praha kapitulovala, celkově byly desítky mrtvých.

Boje začaly v Celetné ulici, před budovou zemského vojenského velitelství. Během bojů byla zabita Windischgrätzova manželka. Na barikádách bojovali především ozbrojení studenti, mezi kterými vynikl Josef Václav Frič. Celkem padlo na barikádách 43 Pražanů. Později

rakouské orgány vyšetřovaly předpokládané „spiknutí“, ale žádné neodhalily, protože žádné neexistovalo - povstání bylo živelné. Spokojení s porážkou povstání byli mimo jiné čeští Němci, protože v červnových událostech viděli „slovanské spiknutí“ - další událost, která rozdělila Čechy a Němce.

Windischgrätz pak v Praze vyhlásil výjimečný stav. Národní výbor a Slovanský sjezd byly následně rozpuštěny. Postoj českých politiků k povstání: liberálové (Palacký a spol.) odmítli násilí, naopak radikálové podpořili povstání. Radikálové však byli událostmi umlčeni, zatímco Palacký a Rieger odjeli v červenci na říšský sněm do Vídně (a poté do Kroměříže), aby jednali o ústavě.

květen 1849 - májové spiknutí. Radikálové se s porážkou nesmířili a připravovali opravdové spiknutí. Bylo ale diletsky naplánováno a bylo odhaleno dřív, než vypuklo. Vůdce byli uvězněni a v Praze byl opět vyhlášen výjimečný stav.

Jeden z vůdců májového spiknutí, Karel Sladkovský, dostal za účast v májovém spiknutí dokonce trest smrti, ten mu pak ale byl zmírněn na 20 let vězení a nakonec byl po 8 letech propuštěn.

C) Uhry

Rovněž v Uhrách vypukla revoluce, a to hned v březnu 1848. V čele revoluce stál **Lajos Kossuth**, dalším významnou postavou revoluce byl básník **Sándor Petöfi**. Revoluci ale dělali jen Maďaři, kdežto uherští Slované (Slováci, Srbové, Chorvati) a Rumuni chtěli národnostní ústupky od Maďarů a nespolečovali s nimi. Proti Uhrům vyslala Vídeň generála **Windischgrätze** a hlavně chorvatského bána **Jelačiče**. Rakušanům se ale zpočátku nedařilo povstalce porazit. Jelačič měl titul bána, což byl nejvyšší uherský správní úředník, zástupce krále, jmenovaný Vídní.

duben 1849 - Vyhlášena nezávislost Uherska! Habsburkové v Uhrách sesazeni, Lajos Kossuth vyhlásil republiku a stal se jejím prezidentem.

Rakousko nakonec požádalo o pomoc Rusko → v srpnu 1849 **uherská armáda kapitulovala v bitvě u Villágose** (u Aradu) před rakousko-ruskými vojsky. Revoluce potlačena. 114 důstojníků uherské armády bylo popraveno v Aradu. Petöfi padl v boji, Kossuth uprchnul do zahraničí.

Generálové Windischgrätz (Praha, Vídeň, Uhry), Jelačič (Vídeň, Uhry) a Radecký (Itálie), kteří potlačili revoluci v habsburské monarchii, byli poté oslavováni jako „zachránci monarchie“.